

Trålning och mångfald i Kosterfjorden – Väderöfjorden gemensamma utgångspunkter för en naturvårdsförvaltning

Arbetsgruppen för räktrålning och naturskydd
Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Strömstads kommun
Tanums kommun
Fiskeriverket
Sveriges Fiskares Riksförbund
Svenska Västkustfiskarnas centralförbund
Norra Bohusläns Producentorganisation
Räkfiskare i Kosterfjorden

Kosterfjorden en unik svensk miljö

Koster-Väderöfjorden saknar motsvarigheter i Sverige. Här finns en mångfald av arter som inte finns någon annanstans i svenska vatten. 200 djurarter och 9 algarter är beskrivna endast från detta område. Anledningen till att området är unikt är bl.a. den mångfald av livsmiljöer som finns och som ger förutsättningar för dessa arter. Här finner man djupa såväl som grunda hårbottenar, exponerade och skyddade grundområden, mjukbottenar och skalgrusbottenar. Av stor betydelse är också att det råder marina förhållanden med högre salthalt än någon annanstans i Sverige. Kosterfjorden och förlängningen ner mot Väderöarna står dessutom i förbindelse med Norska rännan som i sin tur ansluter till kontinentalsockelns sluttningar ut mot Atlanten vid Norge. Detta medför att näst intill oceaniska förhållanden råder i djuprännan.

Den biologiska mångfalden i Koster- Väderöfjorden kan sammanfattas i följande punkter:

- Det innehåller för Sverige unika miljöer (djupa hårbottenar, exponerade grundområden)
- Här finns för Sverige unika arter och många sällsynta grupper av djur och växter (t.ex. armfotingar, svampdjur och ögonkorall)
- Området är förmodligen det artrikaste marina området i Sverige
- Här finns områden väsentliga för reproduktion och födosök för många arter, bl.a. ekonomiskt viktiga grupper (t.ex. fisk och skaldjur)
- Området är representativt för svenska västkusten genom att det innehåller många typiska miljöer (t.ex. hård- och mjukbottenar på olika djup, tångskogar, sandstränder, grunda lerbottenar och estuarier)

Räkfisket – en hundraårig tradition

Räkfisket i Kosterfjorden och Väderöfjorden har en lång tradition och har pågått sedan början av förra seklet. Räkbestånden i Skagerrak anses inte vara utfiskade, utan tål nuvarande fiske. Det är inte fastställt om räkbeståndet i fjordarna är isolerat eller en del av Skagerrakpopulationen, men observationer baserade på vind och strömförhållanden gjorda av yrkesfiskarna, tyder på att bestånden står i förbindelse med Skagerrak. Sammanfattningsvis kan sägas att räkfisket har utvecklats väl och är idag det ekonomiskt viktigaste fisket i området. Den genomsnittliga fångsten av räka uppgår till ca 200 ton räka/år. Räkfisket i

Kosterfjorden – Väderöfjorden ger sysselsättning åt sammanlagt ca 50 personer exklusive kringaktiviteter (såsom fiskauktioner, underhåll av båtar, fiskberedning m.m.). Ca 30 trälare fiskar helt eller delvis i området. Räkfishet fördelas mellan fiskarena i området enligt en informell förvaltning inom ramen för fångstkvotsbeslut (total allowable catch, TAC).

Kosterfjorden och Väderöfjorden ligger innanför den s.k. trålgränsen. I enlighet med Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS 1993:30) om fisket i Kattegatt och Skagerrak med angränsande sötvattensområden är trålning innanför denna gräns inte tillåten men undantag görs för just räktrålning, som har en lång tradition i området. Innanför trålgränsen finns nyligen införda regler som rör trållarnas och trålbordens storlek/vikt och utförande i syfte att minimera bifångsterna samt minska påverkan på bottenarna. Reglerna har införts på initiativ av fiskarena i området. Trållarna är föremål för en kontinuerlig utveckling med dessa mål. Trålning får numer inte heller ske på grundare vatten än 60 meter.

En hotad miljö

Lokala hot mot de biologiska värdena kan vara utsläpp av miljögifter och näringsämnen, men också aktiviteter som påverkar den fysiska miljön t.ex. trålfiske, algtäkt, sandtäkt och olika typer av byggnationer som muddringar av hamnar, bryggor och vägbankar. En av de viktigaste ekonomiska aktiviteterna i området är trålfisket efter räka. Räkfishet innebär troligen inget hot mot räkbeståndet och medför endast lite bifångster med dagens förvaltning och redskap. De negativa effekterna av trålningen är på andra organismer genom skrapeffekter på bottenarna av främst trålborden och uppslamning av sediment. Storskaliga hot mot området innefattar miljögifter och övergödning som kan föras till området via strömmar och atmosfäriskt nedfall. I Sverige har under lång tid bedrivits ett miljövårdsarbete som markant minskat utsläppen till vatten från fasta anläggningar varför miljögifter inte kan betraktas som det främsta hotet mot de biologiska värdena i området. Risken för oavsiktliga utsläpp av oljor och kemikalier i samband med fartygshaverier får inte underskattas. De norska och danska planerna på oljeutvinning i Skagerrak är också ett påtagligt hot.

Effekter av storskalig övergödning är ett stort problem utefter västkusten i första hand inom de grundare vikarna med dålig vattenomsättning. En effekt av övergödningen inom djupare vattenområden är ökad sedimentation av partiklar med organiskt material. Detta kan utgöra ett hot mot särskilt vissa filtrerande hårbottenorganismer som svampdjur och koraller som kräver sedimentfria ytor att leva på och inte tål stora mängder slam.

Arbetsgruppen för skydd av Kosterfjorden och Väderöfjorden

I december 1999 bildades en arbetsgrupp bestående av representanter för Länsstyrelsen, Strömstads och Tanums kommuner, Fiskeriverket, Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR), Svenska Västkustfiskarnas Centralförbund (SVC), enskilda räkfishare samt Norra Bohusläns Producentorganisation (NBPO). Syftet med gruppens arbete var att minska räktrålningens inverkan på känsliga och skyddsvärda marina organismer inom Koster -Väderö området.

Utgångspunkter för gruppens arbete:

- Inventeringar över områdets marina djurliv med förslag på skyddsområden som utförts av Tjärnö marinbiologiska laboratorium på uppdrag av Länsstyrelsen och Naturvårdsverket (Naturvårdsverkets rapport 5079).

- Internationella åtaganden som Sverige gjort genom undertecknandet av olika konventioner (Rio konventionen om biologisk mångfald 1992, Oslo-Paris konventionen –OSPAR) samt genom medlemskapet i den europeiska unionen (Natura 2000).
- Räkfiskets betydelse för sysselsättning och turism.
- Sektorsansvaret. Den egna sektorns ansvar för att miljöfrågorna beaktas i samband med att resursen utnyttjas. Hit räknas t.ex. de begränsningar i trålfisket innanför trålgränsen som trädde i kraft från juli 2000 vad avser redskapens utformning samt nedflyttning av tråldjupet till 60 meter.

Arbetsgruppen har i sin helhet träffats vid fyra tillfällen då förslagen till skyddsområden och trålningens inverkan på dessa ingående diskuterats.

Arbetsgruppens ställningstagande

Arbetsgruppen har strävat efter att nå konsensus. Ett gemensamt mål har varit att genom fortsatta åtgärder inom sektorn – regleringar i Fiskeriverkets författningar samt frivilliga åtaganden – åstadkomma ett fullgott skydd mot trålningens negativa effekter på den biologiska mångfalden i Kosterfjorden och Väderöfjorden.

Arbetsgruppen har enats om följande:

A. Skyddsområden.

Vi föreslår att skyddsområden inrättas för områdena 1, 2, 3, 5, 9 och 10 nedan. Föreskrifter som rör fisket utfärdas med stöd av fiskerilagstiftningen. I nästa steg kommer dessa att preciseras och anges med positioner som underlag för Fiskeriverkets författningsarbete.

1. Kattholmen, Singlefjorden

Beskrivning: Lodräta klippväggar med överhäng under 60 m djup. Klippväggar med avsatser över 60 m. Täta bestånd av limamussla *Acesta excavata*, rik fauna av armfotingar.

Värderingskriterier: Sällsynt förekommande djurarter, djurarter vid sina utbredningsgränser, reliktarter.

Nyttjande: Endast periodiskt fiske bedrivs här. Området är mycket brant och det trålas ej på själva branten.

Skydd: Skyddszon mot trålning.

2. Förträngningen syd om Kattholmen

Beskrivning: En förträngning i djuprännan medför här starka strömmar. Botten består av blandat material av sten, grus och berg med branta partier på nordvästsidan. Mycket rik fauna av filtrerande organismer som liljestjärnor, anemoner och spongier.

Värderingskriterier: Ursprunglighet, sällsynt förekommande djurarter, stort antal djurarter och djursamhällen, representativ biotop.

Nyttjande: Endast periodiskt fiske bedrivs här och då endast i kanterna av det markerade området.

Skydd: Skyddszon mot trålning.

3. Förträngningen Säckenrevet

Beskrivning: En förträngning och uppgrundning av djuprännan med starka bottenströmmar. Området delas i mitten av riksgränsen mot Norge. Botten består av sten, grus och enstaka större klippblock, sand silt och mindre bergspartier. Kustersäcken är idag den enda kända lokalen med levande kolonier av den revbyggande ögonkorallen.. Kolonier av den rörbyggande havsborstmasken *Filograna implexa* bildar också revliknande strukturer.

Värderingskriterier: Sällsynt förekommande djurarter och biotop, stort antal djurarter och djursamhällen, stor variationsrikedom av arter, representativ biotop, variationsrik bottenpografi, djurarter vid sina utbredningsgränser, relikarter, födosöks- uppväxt och reproduktionsområde, utrotningshotade arter och biotoper, pågående forskningsprojekt

Nyttjande: Det trålas ej genom området men fiske bedrivs i kanterna då trålarna svänger runt.

Skydd: Skyddszon mot trålning. Fylkesmannen i Östfold har upplysts om Säckenrevets biologiska värden och i sin tur meddelat Fiskeridirektoratet om positioner för det skyddsvärda området. Revet kommer därvid att få ett skydd för trålfiske även på norsk sida om riksgränsen med Föreskrift 11.3.1999 om skydd av korallrev.

4. Kungsviksflaket

Beskrivning: Mjukbottnar blandade med stora klippblock och klipphöllar. Branta klippstup i de djupare delarna. Rik fauna bl.a. svampdjur, sjöpenor, sjögurkor, armfotingar och den sällsynta skedmasken.

Värderingskriterier: Sällsynt förekommande djurarter, reproduktionsområde.

Nyttjande: Här bedrivs betydelsefullt fiske främst runt själva flakets kanter såväl ost som väst om flaket.

Skydd: Ingen restriktion avseende trålfisket behövs eftersom kärnområdet inte trålas så att flaket och branterna skadas.

5. Hällsöflaket

Beskrivning: Större ostört mjukbottenområde avbrutet med enstaka klipphöllar. Här finns kosterrännans tätaste populationer av sjöpenor.

Värderingskriterier: Representativa arter och biotop, ursprunglighet.

Nyttjande: De större trålarna går endast i liten utsträckning på den västra slutningen.

Enmanstrålare går däremot in i området. Det pågår ett aktivt burfiske efter kräfta i området.

Skydd: Skyddszon med vissa undantag. De arter som utgör områdets särskilda värden är känsliga för bottentrålning. Stora delar av Hällsöflaket är grundare än 60 meter och således redan stängda för trålning. Vissa delar av området kan även trålas fortsättningsvis. Dessa områden trålas idag och skall preciseras genom positionsangivelser.

6. Björns rev väster om Saltö

Beskrivning: Här finns Kosterfjordens djupaste hårbottnar ner till ca 200 djup. Rik fauna av särskilt svampdjur där en del arter endast hittats i detta område. I området finns också döda korallrev.

Värderingskriterier: Sällsynt förekommande djurarter och biotop.

Nyttjande: Detta område trålas endast i kanten av området.

Skydd: Inga restriktioner avseende trålfisket behövs eftersom området inte trålas så att branterna skadas.

7. Yttre Vattenholmen

Beskrivning: På västsidan finns lodräta bergsväggar med många överhäng ner till ca 100 m djup. Rik fauna särskilt under överhängen.

Värderingskriterier: Sällsynt förekommande djurarter och biotop

Nyttjande: Området trålas igenom. Det finns en mindre bergsklack i den västra kanten av området och trålning sker mellan denna och sluttningen mot Vattenholmen.

Skydd: Ingen restriktion avseende trålfisket krävs eftersom området inte trålas så att branterna skadas.

8. Ullvillarna/ Berggylteskär

Beskrivning: Lodräta klippbranter som sträcker sig mellan 60-205 m djup. Mycket rik fauna särskilt svampdjur men också limamusslor och skedmaskar. Döda korallrev finns i området och en del sällsynta sjöpungrar och tagghudingar har påträffats här.

Värderingskriterier: Sällsynt förekommande djurarter och biotop

Nyttjande: I djupet vid kanten till branten är räkfisket mycket betydelsefullt.

Skydd: Ingen restriktion avseende trålfisket behövs eftersom området inte trålas så att branterna skadas.

9. Förträngningen sydost Spiran

Beskrivning: En förträngning mitt i fjorden där bottenströmmarna är starka. Området är känt sedan 1930-talet då levande kolonier av ögonkorall samlades in i detta område och trovärdiga rapporter från fiskare finns att koraller fastnat i trålar i detta område. På grund av områdets svårtillgänglighet och exponering är det lite undersökt. Botten består av omväxlande av berg, grus, silt och sten.

Värderingskriterier: Sällsynt förekommande djurarter och biotop

Nyttjande: Området trålas antingen igenom på minst två ställen, eller så vänder trålarna i kanterna av området. Huvuddelen av området består dock av otrålad botten.

Skydd: Skyddszon mot trålning. Ur fiskets synvinkel är det mycket viktigt med en möjlig passage genom området. Kompletterande undersökningar som nyligen genomförts förstärker skyddsmotivet inom Spiranområdet. Området kan ges ett tillräckligt skydd under förutsättning att passage endast sker utefter en sträcka i båda riktningarna. Longituden för denna sträcka fastställs och införs i författning.

10. Djuprännan ost om Väderöarna

Beskrivning: Området bildar slutet på djuprännan och består av branta bergsväggar samt stenar och klippblock. Senast för 20 år sedan rapporterades om levande ögonkorall i området som också är känt för rik förekomst av jättehavstulpan. På sluttningarna från Väderöarna finns också en mycket rik fauna med bl.a. rödhornskorall och anemoner.

Värderingskriterier: Sällsynt förekommande djurarter och biotop

Nyttjande: Stora delar av områdena är grundare än 60 m och trålas följaktligen inte, samt består av hårdbottnar där det inte går att tråla i någon större utsträckning. Huvudsakligen mindre trålare fiskar i södra området.

Skydd: Skyddszon mot trålning.

B. Fortsatt arbete med redskapsutveckling m.m.

× Möjligheten att genom fortsatta anpassningar av trålarna ytterligare minska påverkan på botten och organismer bedöms vi som stora. Ett arbete bör inledas där forskare, fiskare och vadbindare tillsammans studerar möjligheterna att ytterligare minska trålarnas negativa effekter på miljön t.ex resuspension. Berörda myndigheter stödjer detta arbete och verkar för finansiering.

C. Kunskaperna om Kosterfjordens marina värden måste fördjupas

Även om kunskaperna om Kosterfjordens värden är bättre än på andra ställen finns fortfarande brister. Den kartering som påbörjats måste fullföljas så att hela fjordens värden blir kända. Eventuella förändringar måste följas och orsakerna fastställas i en kontinuerlig utvärdering. Under arbetets gång har de stora marina värdena i Kustersäcken mot Idefjordens mynning uppmärksamats. Arbetsgruppen kommer att kontakta norska fiskare och myndigheter för att samordna frågorna kring skydd i området. Berörda organisationer och myndigheter stödjer dessa arbeten och verkar för finansiering.

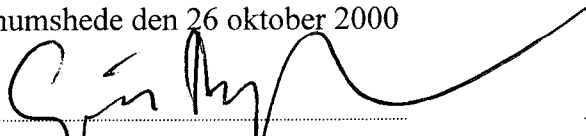
D. Information och utbildning kring Kosterfjordens biologi och dess nyttjande

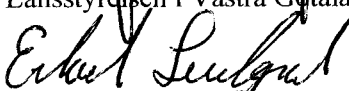
Kunskaperna om fjordens biologi och dess betydelse som producent av marina nyttigheter måste spridas. Alla som verkar i området eller deltar i beslutsfattande med inverkan på fjorden skall informeras och utbildas. Berörda myndigheter och institutioner stödjer detta arbete och verkar för finansiering.

E. Förvaltningsformer för Kosterfjorden

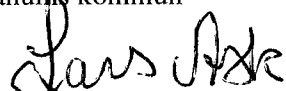
Ett område som Kosterfjorden med stora värden och många anspråk kräver en omsorgsfull förvaltning. Arbetsgruppen har visat att detta sker bäst om alla parter samverkar. Utgångspunkten för en samlad förvaltning måste därför vara sektorsövergripande oavsett under vilka former en förvaltning administreras. Erfarenheterna från den arbetsgrupp som nu arbetat med frågor kring räktrålning och biologisk mångfald rekommenderas utgöra grund för kommande försöksverksamhet vad gäller integrerad förvaltning av ett marint kustområde. Berörda myndigheter och institutioner stödjer detta arbete och verkar för finansiering.

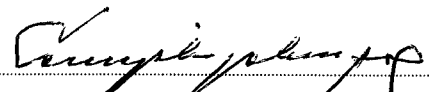
Tanumshede den 26 oktober 2000

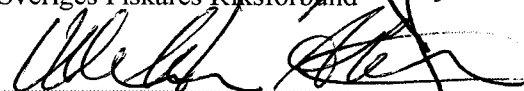

Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Strömstads kommun

Tanums kommun

Fiskeriverkets representant i arbetsgruppen

Sveriges Fiskares Riksförbund

Svenska Västkustfiskarnas Centralförbund

Norra Bohusläns Producentorganisation